

2015-01-25

Enhetsdokument
Kultur- och fritidsenheten

Kulturverksamhetens behov på Västra Sicklaön

Sammanfattning

I detta dokument beskrivs behov av kulturanläggningar, lokaler och offentlig konst i samband med att det ska byggas stad på västra Sicklaön. I dokumentet beskrivs även de utgångspunkter och antaganden som ligger till grund för denna bedömning. Det råder redan i dag brist på lokaler och scener som är anpassade för kulturnämndens verksamheter. För att få en heltäckande bild av behov och möjligheter har kulturnämnden fattat beslut om att genomföra en fördjupad behovs- och kapacitetsutredning under 2015.

Kultur- och fritidsenheten har bland annat utgått från dagens deltagarnivåer, utvärderingar inom verksamheterna och nyttjandegraden i aktuella anläggningar, vid beräkningen av framtida behov. En viktig utgångspunkt har även varit att peka på utvecklingsmöjligheter som kan bidra till en attraktiv stad för alla, som är nära och nyskapande. Ett varierat utbud av kultur- och fritidsverksamheter bidrar till det långsiktigt hållbara samhället. En väl fungerande infrastruktur av lokaler och anläggningar, skapar även förutsättningar för en mångfald kulturaktörer att verka i kommunen på lika villkor. Kulturella och kreativa näringar är viktiga i utvecklingen av Nacka, vilket också har vägts in i denna behovsbeskrivning.

De förslag som förs fram innebär att en del nya anläggningar kommer att behövas i närtid för att täcka dagens behov, och en del befintliga anläggningar kommer att behöva renoveras, byggas till eller få en effektivare användning, (exempelvis grundskolelokalerna som kan nyttjas mer på fritiden). Därutöver kommer det behövas en resursförstärkning med helt nya anläggningar för att möta befolkningsökningen. Vid framarbetandet av förslaget har hänsyn tagits till såväl social hållbarhet som tillgänglighet.

När hela Nacka stad är utbyggt 2030 är bedömningen att det kommer att behövas följande anläggningar/lokaler på Västra Sicklaön; en cirkushall, ett upplevelsecentrum/kulturhus, två scener, varav en med publikkapacitet 800-1200 personer, ca 23 rum/lokaler för musikundervisning, ca 6 lokaler för kulturskoleundervisning inom dans, bild/form, teater, media m.m., en konsthall, ett bibliotek, en dansbana och en skulpturpark. Flera av dessa anläggningar och lokaler kan kombineras/samlokaliseras på många olika sätt vilket beskrivs närmare nedan.

Utgångspunkter

Utgångspunkten för planeringen av kulturnämndens lokalförsörjning för konst- och kulturverksamhet är följande; antal invånare inom olika åldersgrupper, behov och efterfrågan samt effektivt resursutnyttjande, tillgänglighet och attraktivitet vid utformning och placering av anläggningar och lokaler. Denna beskrivning av behov och förslag till placeringar utgår från tidigare politiska beslut, genomförd förhandsanalys 2014¹ inför kommande kapacitetsutredning 2015, bedömd efterfrågan idag² samt bedömda behov utifrån beräknad inflyttning, jämförelser med andra kommuner och bedömda nyckeltal.

I kommunens majoritetsprogram anges bland annat att;

”Nacka har visat sig vara en intressant besöks- och turistkommun. Vi vill hitta nya vägar för att underlätta besök, både när det gäller att ta del av vår natur och våra kulturella skatter. Kultur har en viktig sammanhållande kraft i samhället och skapar livskvalitet för många. Människor i Nacka har olika kulturell bakgrund, vilket vi ser som berikande. Det är bra att olika kulturer och traditioner kan mötas och komma till uttryck i Nackasamhället.”

”Kultur-, fritids- och natur- och trafiknämnderna har viktiga roller när Nacka växer. Behoven av mötesplatser och lokaler för kultur, idrott, spontanidrott, motion och lek måste klargöras tidigt i planeringsprocessen så att de blir naturliga inslag i områdena. Vi ser t ex gärna att en ny biblioteksfilial kan starta på Kvarnholmen och att en ny större lekplats för barn planeras in på Sicklaön. Kulturutbudet ska följa utvecklingen när Nacka får fler invånare.”

Följande strategiska mål har antagits av kommunfullmäktige för kulturnämndens verksamhet och ligger till grund för denna behovsanalys:

- Medborgarna har tillgång till ett varierat och lokalt kulturutbud av hög kvalitet
- Barn och unga erbjuds en mångfald av skapande kulturaktiviteter
- Nacka kommuns kulturhistoria är tillgänglig
- Nackas offentliga konst är tillgänglig
- Medborgarna involveras i att påverka kulturutbudet
- Biblioteken i Nacka bidrar till läslust hos Nackas medborgare
- Kulturaktiviteterna är välbesökta och efterfrågade av medborgarna

Ytterligare styrdokument som ligger till grund för verksamheten och utvecklingsbehoven är kommunens kulturpolitiska program, strategi för folkbibliotek i Nacka samt vision och

¹ Utveckling och kapacitetshöjning av lokaler och anläggningar för konst och kultur fram till år 2030 (KUN 2014/132-040)

² Lägesbeskrivningar från flertalet kulturanordnare inom nämndens verksamhet

strategi för processen Öppna konsten. För övrigt baseras behoven på synpunkter och omdömen som inhämtas årligen genom kundundersökningar och observationer inom kulturskoleverksamheten,³ liksom återkommande dialog med föreningslivet och kulturanordnarna i kommunen. Den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen ligger också till grund för en del av de ställningstaganden som görs i denna behovsanalys.

För att kunna ge politiken ytterligare beslutsunderlag gällande vilka lokaler och anläggningar som kan behövas, i ett kortare och längre perspektiv, har kulturnämnden fattat beslut om att genomföra en fördjupad kapacitetsutredning under 2015.

Befolkningsunderlag

I Nacka kommun bor det i dagsläget ca 15 800 barn och ungdomar i åldrarna 8 – 20 år, av dessa bor ca 2 200 på Västra Sicklaön. Kultur- och fritidsenheten har utgått från att den nya bebyggelsen på Västra Sicklaön kommer att innebära en inflyttning med omkring 31 000 invånare. Av dessa beräknas ca 17 % vara i åldern 8 – 20 år, vilket innebär att ca 7 200 barn och ungdomar inom det åldersspannet kan komma att bo i kommundelen när området är helt utbyggt.

Tillgänglighet och närhetsprincip

Tillgänglighet är en viktig utgångspunkt för kultur- och fritidsverksamhet och är enligt enhetens tolkning en viktig del i visionen ”Nära och nyskapande”. Det innebär bland annat att det ska vara lätt att hitta till utbudet, att alla ska känna sig välkomna oavsett kön, utbildning, funktionsnedsättning, ålder eller kulturell bakgrund. Lokaler och anläggningar ska vara centralt placerade utifrån respektive målgrupp för aktuell verksamhet.

Då Västra Sicklaön även ska utgöra Nacka stad, är det möjligt att vissa centrala kommungemensamma funktioner, som har hela kommunen som upptagningsområde, ska placeras i detta område. Nacka stad beräknas även vara en attraktion för besökare från övriga länet och för turister, vilket har tagits med som en parameter i behovsunderlaget. I tidigare politiska beslut kan man bland annat utläsa att en närhetsprincip är särskilt prioriterat i planeringen för yngre barns aktiviteter.

Kultur- och fritidsenheten gör nedan definition av vad som är närhetsprincip gällande barn och ungdomsverksamhet⁴:

- Barn upp till 11 år, max 2 km från bostaden, i anslutning till skola eller närområde/bostaden, för att undvika föräldrars resande med barnen.
- Barn 12 – 14 år, max 20 min med kollektivtrafik, utan byten.
- Ungdomar från 15 år, möjligt att resa längre, dock inte längre än 45 min resväg.

³ http://www.nacka.se/web/kultur/Mal_och_kvalitet/Sidor/default.aspx

⁴ Fritidsnämnden i Nacka använder sig av denna definition av närhetsprincip inom sitt verksamhetsområde.

- Om det gäller smala fritidsintressen är man mer benägen att resa till centrala anläggningar som erbjuder aktuell aktivitet.

Musikskoleanordnare uppger att föräldrar helst ser att barn från 7 – 12 år erbjuds musikundervisning på, eller i direkt anslutning till, den grundskola där barnet går.

Socioekonomiskt svaga grupper är mindre benägna att resa.

Nuläge, nyckeltal och antaganden

Det finns idag inga allmänt accepterade nyckeltal som styr vad en kommun bör ha för utbud av aktiviteter på fritiden. Utbudet av anläggningar styrs av lokala behov och politiska beslut. I Nackas majoritetsprogram står följande;

”Nacka ska ha ett rikt och brett utbud av kultur och fritidsaktiviteter för alla åldrar och av hög kvalitet. Kultur, idrott och motion bidrar till livskvalitet och främjar hälsan.

Kommunen har ett särskilt ansvar för att alla barn och unga, oavsett familjeförhållanden, får möjlighet att uppleva och utöva kulturverksamhet, därför prioriterar vi barn och ungdomar och deras möjligheter till aktiviteter. Biblioteken, musikskolorna och kulturkurserna utgör viktiga inslag i kulturutbudet. Inför 2016 ska vi pröva möjligheten att införa en check för kulturkurser inom dans, teater, cirkus och bild för att öka utbudet och mångfalden av aktörer som kan erbjuda Nackas barn och unga spännande kulturupplevelser.”

Enligt två kultur- och fritidsvaneundersökningar⁵ bland barn och ungdomar 10-25 år, är bildområdet det som har störst andel utövare i alla åldersgrupper, följt av musik. I den undersökning som genomförts av Myndigheten för Kulturanalys, framgår att barn och unga från 10-15 år ägnar sig lika mycket, eller mer, åt eget kulturskapande än idrott. I gruppen 16-25 år är andelen som ägnar sig åt kulturutövande större än andelen som idrottar i samma åldersgrupp. Det regelbundna egna skapandet eller kulturutövandet tycks minska med ålder. Enligt undersökningen finns det ingenting som tyder på att det ena utesluter det andra. Myndigheten för Kulturanalys planerar att genomföra en nationell kulturvaneundersökning under 2015, vilken kommer att vägas in i den fortsatta planeringen av kulturnämndens verksamhet.

Musikskoleverksamhet

Nacka kommun är en av tre kommuner i landet som har infört kundval för barn och ungdomar inom musikskoleverksamheten på fritiden. Det innebär att alla barn och ungdomar från 7 - 19 år som är folkbokförda i Nacka, har rätt till maximalt två musikskolecheckar att användas vid någon av kommunens auktoriserade musikskolor. För att bli auktoriserad måste musikskoleanordnaren erbjuda minst 30 undervisningstillfällen per elev/år fördelat under vår- och hösttermin. Anordnarna erbjuder individuell undervisning och undervisning i grupp och ensemble, vilket gör att antalet deltagare/lektion varierar från 1 – ca 30.

⁵Barns, och ungas kulturvanor, Myndigheten för kulturanalys 2013, och När, var, hur om ungas kultur. Ungdomsstyrelsen 2011.

I dagsläget finns det nio auktoriserade musikskolor i Nacka, av dessa är det framför allt fyra skolor som bedriver verksamhet i olika grundskolelokaler runt om i kommunen. På Västra Sicklaön bedriver sex musikskolor verksamhet för barn och ungdomar i egna lokaler, en del av dessa anordnare bedriver även verksamhet i grundskolelokaler på Västra Sicklaön såväl som i andra delar av kommunen.

I december 2014 var totalt 3 599 elever inskrivna, fördelade på totalt 4 671 elevplatser, varav totalt 3 690 var individuell undervisning, d.v.s. max 1 - 4 elever i samma ämne, exempelvis gitarr. Det innebär att ca 22 % av kommunens barn- och ungdomar 7 – 19 år deltar i musikskoleverksamheten.

Kulturkursverksamhet

I dagsläget har kulturnämnden avtal med nio kulturkursanordnare. Dessa bedriver kulturkursundervisning och öppen skapande verksamhet för barn upp till 19 år, inom bland annat följande områden; cirkus, dans, teater, bild, form, media och slöjd. På Västra Sicklaön bedrivs verksamheten huvudsakligen i kulturhuset Dieselverkstaden, Le Fou cirkuslokal vid Marcusplatsen, Energihuset, Nacka aula och konferenscentrum, Järlahuset och lokaler i Alphyddan och Finntorp.

År 2014/15 omfattar kulturkursverksamheten ca 3 000 elevplatser och ca 4 200 barn och ungdomar upp till 19 år. Anordnaren ska erbjuda 24 undervisningstillfällen per elev/år jämt fördelat under vår- och hösttermin, flera anordnare erbjuder dessutom lovkurser och helgworkshops. Verksamheten bedrivs i grupper från ca 10 – 30 deltagare beroende på ämne och deltagarnas ålder. Lektionerna/passen varierar från ca 45 min – 1,5 timme, bortsett från lovkurserna då en elevplats oftast bedrivs som heldagsverksamhet/dagläger. Det innebär att 27 % av kommunens barn och ungdomar deltar i kulturkursverksamheten.

Kulturnämnden har fattat beslut om att utreda möjligheten att införa kundval inom kulturkursverksamheten år 2016. Efterfrågan på ändamålsenliga och tillgängliga lokaler för musikundervisning har ökat sedan år 2007 då musikvalet infördes.

Kultur- och fritidsenheten gör bedömningen att ett införande av kundval och kulturcheck sannolikt kommer att öka mångfalden av anordnare och utbudet av kulturkursaktiviteter för barn och ungdomar. Detta genererar ett ökat antal elevplatser och behov av fler ändamålsenliga lokaler inom dessa ämnen. Kulturkursundervisningen ställer högre krav på anpassade lokaler än musikundervisningen.

Framtida lokalbehov för musik- och kulturskoleverksamhet

Baserat på dagens deltagande i musikskolverksamheten gör kultur- och fritidsenheten bedömningen att det kommer att behövas lokaler för ytterligare ca 1 150 elever fördelat på ca 1 500 elevplatser kopplat till Västra Sickla öns befolkningsökning. Varje elev beräknas generera 1,3 elevplatser, vilket är genomsnittet för hela kommunen i dag.

Baserat på dagens deltagande i kulturkursverksamheten inom områdena; dans, teater, cirkus, bild och form m.m., bedömer enheten att det kommer att behövas anpassade lokaler för ytterligare ca 1 300 elever fördelat på ca 900 elevplatser. Varje elev beräknas generera 0,7 elevplatser, vilket är genomsnittet för hela kommunen i dag.

Den attraktiva tiden för undervisning inom musik- och kulturkursverksamheten är omkring kl. 14 -19 på vardagar och 10-19 på helgerna, vilket ger totalt 43 timmar/vecka. Kultur- och fritidsenheten räknar med att det för musikundervisningen går 1,5 elevplatser per undervisningsrum och timme. Det ger ca 65 elevplatser per undervisningsrum och vecka, vilket leder till ett behov av ytterligare ca 23 rum/lokaler för musikundervisning, vilket är beräknat på 100 % beläggning och därmed ett minimum. Beräknat på 66 % beläggning av lokalerna, vilket är mer realistiskt, kommer det att behövas ca 35 rum/lokaler för musikundervisning på Västra Sicklaön.

Enheten räknar med att det för kulturkursundervisningen kommer att finnas efterfrågan på undervisning för ytterligare omkring 130 grupper med i snitt 10 deltagare/grupp med genomsnittlig undervisningstid på 1,33 timmar. Vid 100 % lokalbeläggning ger det ett minimibehov av ytterligare ca 4 lokaler. Beräknat på 66 % beläggning av lokalerna, vilket är mer realistiskt, kommer det att behövas ca 6 lokaler. Det är dock inte beräknat utifrån verksamhetsspecifika behov (d.v.s. utifrån respektive ämne), vilket kan innebära en ökning av lokalbehoven vid en djupare analys. Dagens kulturkursanordnare har redan i dagsläget behov av danslokaler på Västra Sicklaön samt en cirkusträningslokal.

Musikundervisningen är även i behov av ljudisolerade replokaler och inspelningsstudios. För målgruppen ungdomar 13 – 19 år behövs attraktiva lokaler med rätt atmosfär, teknik och standard för att de ska bibehålla och utveckla musikintresset.

Det framtida lokalbehovet kan bland annat lösas genom att;

- De musikskolor som i dag har egna lokaler inom området, tar emot fler elever än i dag. Vilket bör utredas i en kommande kapacitetsutredning.
- Nya grundskolor planeras med lättillgängliga, ändamålsenliga lokaler för musik- och kulturskoleundervisning på fritiden, framförallt för målgruppen barn 7 – 12 år. Dessa lokaler skulle även göras tillgängliga för det civila samhället.
- Samlokalisera kulturskoleundervisning i ”kulturlokalskluster/upplevelsecentrum” som kan hyras av skolor och förskolor per timme under dagtid för slöjd, bild, musik och andra uttryck inom ramen för läroplaner. Dessa lokaler kan även hyras av övrig omsorgsverksamhet, ex för äldre på dagtid. På fritidstiden kan lokalerna nyttjas av kulturskoleanordnare och det civila samhället.

- Samlokalisera kulturskolelokaler med fritidsgård, Ungdomens hus, bibliotek, gymnasiet och/eller i en ny typ av upplevelsecentrum/kulturhus/upplevelsegalleria.
- I ett nytt inomhussportcentrum kan cirkushall och danssalar integreras.
- Utveckla Nacka aula med angränsande lokaler till Sveriges första "Kulturskolegalleria" med plats för flera kulturskoleanordnare.

Vid kvalitativa undersökningar, som genomförs genom observationer inom metoden Våga Visa kultur, framgår att undermåliga lokaler för kulturskoleundervisningen orsakar brister i kvaliteten. Bristen på ändamålsenliga lokaler leder till svårigheter att bedriva verksamheten långsiktigt och resurseffektivt. Det blir tuffare för anordnarna att behålla kompetenta pedagoger när lokalerna är på för låg nivå, och verksamheten splittras i för små enheter över stora geografiska områden.

För att underlätta konkurrensen genom att många aktörer erbjuder kulturskoleundervisning behövs en god lokalstruktur som ger plats åt flera anordnare på samma grundskola, eller i samma kommunalsentrum. Kultur- och fritidsenheten gör bedömningen att det kan behövas fler kluster/gallerior med kulturlokaler för musik- och kulturskoleverksamhet på Västra Sicklaön, nära kommunikationer som T-bana. Inte minst för att attrahera barn och ungdomar som inte har tillgång till kulturskoleundervisning på den egna grundskolan.

Stockholms kulturskola lät genomföra en kartläggning med hjälp av SWECO i december 2013, vilken visade att kulturskoleverksamheten i grundskolorna inte når ut till barn i ett större upptagningsområde på samma sätt som när kulturskolan bedriver verksamheten i egna lokaler.

För musik- och kulturskoleverksamheten är det viktigt att det finns tillgång till scener för att kunna genomföra konserter, föreställningar och utställningar inför publik, både i större och mindre arrangemang. På Sicklaön finns idag främst Dieselvekstad, Nacka aula, Järlahuset och biblioteket i Forum. Utöver detta finns skolornas aulor varav inte alla är ändamålsenligt utrustade för en föreställning med ljus- och ljudutrustning.

Följande utgångspunkter bör vara vägledande i den fortsatta planeringen:

- Attraktiva lokaler som är anpassade för verksamheten och där flera kulturämnen kan mötas och korsbefruktas.
- Tillgänglighet med utgångspunkt i närhetsprincipen som beskrivs ovan, nära kommunikationer.
- Lokalerna skall fungera som mötesplatser med utrymme för spontana möten och barns och ungdomars egna initiativ.
- Lokaler skall vara flexibla och kunna användas till flera ämnen, gärna kluster.

Samverkan med andra verksamheter och aktörer om lokaler för resurseffektivitet och gränsöverskridande samarbeten.

Behovet av verksamhetsspecifika kulturskolelokaler ska utredas i den fördjupade behovsanalysen under 2015.

Kultur i förskola och skola

Kulturnämnden avsätter varje år en särskild kulturpeng per barn från 3 års ålder till och med skolår 9. Kulturpengen ska bidra till att varje enskilt barn från tre år får en möjlighet att utveckla sin kompetens och sina färdigheter inom konst- och kulturområdet.

Kommunfullmäktige har fattat beslut om särskilda kriterier för kulturpengens användning. Kulturen ska spela en viktig roll i barnets utveckling. Förskolan eller skolan ska bidra till att barnen får:

- Tillgång till ett professionellt kulturutbud.
- Ett positivt förhållningssätt till konst och kulturuttryck av alla slag.
- Utveckla sin nyfikenhet, kreativitet och ansvarskänsla.
- Grundläggande kunskaper i flera konstnärliga uttryck.
- Professionell kulturpedagogisk verksamhet.
- Kännedom om vårt kulturarv.

Skolor, förskolor och pedagogisk omsorgsverksamhet planerar och väljer själva vilka kulturaktiviteter de vill delta i, eller genomföra, utifrån gällande kriterier för kulturpengens användning. Det innebär att det finns behov av ett lättillgängligt utbud av professionell kultur i kommunen, inte minst för de yngsta barnen. Detta förutsätter en utbyggd infrastruktur av bland annat scener och verkstäder för eget skapande. Utöver det finns även behov av konsthallar, museer och andra institutioner som levandegör kommunens historia och konst.

I Nacka kulturcentrums verksamhet på Dieselverkstaden, uppgick det totala publik- och deltagarantalet till ca 35 000 barn- och ungdomar från förskolor, grundskolor och gymnasier under år 2014. I takt med stigande antal barn- och ungdomar på Västra Sicklaön behöver kommunen skapa fler scenrum och verkstäder för eget skapande. Denna typ av verksamhet kräver ofta större ytor då den är riktad till äldre barn och ungdomar.

Allmänskultur

Begreppet allmänskultur innefattar kulturverksamhet som riktas till en allmänhet, i motsats till barn och ungdomskultur som är riktad till en specifik målgrupp. Inom allmänskultur ingår exempelvis kulturstöd, föreningsbidrag, kulturhus, bibliotek, konst i det offentliga rummet, konstsamling för utlåning, museer, arkiv m.m. Om kommunen vill skapa förutsättningar för etablering av fler fria aktörer inom professionell konst och kultur i Nacka stad, behövs bland annat scener, ateljéer samt repetitionslokaler för musik, dans och teater. Det ger förutsättningar för ett varierat kulturutbud av god kvalitet för såväl medborgare som besökare. Detta arbete bör bedrivas i samarbete med grannkommuner utifrån ett regionalt perspektiv för att gemensamt skapa en infrastruktur för kulturaktörer. Detta är även kopplat till kultur som tillväxtmotor och visionen ”Nära och nyskapande”.

Kulturhus

Kulturhuset Dieselverkstaden invigdes 2002 och under 2014 hade huset drygt 1 miljon besökare. I huset ligger 2 scener, bibliotek, kulturlokaler för kurser inom drama, dans, bild och form, media samt keramik. I huset finns också Friskis och Svettis, Klätterverket, Dieselverkstadens Bar o matsal, som också driver caféet, samt Stockholms länsmuseum. Länsmuseet öppnade nyligen en lokal för slöjdverksamhet i huset. Huset används även av kulturella och kreativa näringar för föreställningar, event, inspelningar, produktioner, m.m.

I kundundersökningen 2014, som riktades enbart till besökare inom kulturnämndens verksamhet i huset, uppgav 50 % av besökarna att de besöker Dieselverkstaden någon, eller några gånger/vecka, 7 % uppgav av man gjorde ett besök varje dag. Av besökarna var 8 % 15 – 24 år, och 59 % var 25 – 44 år. Totalt 47 % uppgav att de kom från Sicklaön.

Med en befolkningsökning om 40 % ökar trycket på husets verksamhetslokaler som redan idag är underdimensionerade. År 2030 kan besöksantalet uppgå till ca 1,5 miljon med tanke på utbyggnad även i Hammarby sjöstad med flera platser. Efterfrågan på Dieselverkstadens scener och övriga lokaler är stor då många aktörer är intresserade av den kvalitet som huset kan erbjuda. Den totala nyttjandegraden av Nacka kulturcentrums ytor i Dieselverkstaden var 72 % under år 2014.

Sammanställt behov av konst- och kulturanläggningar Nacka stad

Kultur- och fritidsverksamhet är fundamentalt för att skapa attraktiva mötesplatser, integration, hälsa, engagemang, delaktighet, lust, glädje och ökad trygghet. Detta är viktiga förutsättningar i en socialt hållbar samhällsutveckling. Goda förutsättningar för kulturella och kreativa näringar, som är den snabbast växande näringen inom EU, skapar dessutom fler arbetstillfällen. Genom att satsa på bland annat barns och ungdomars eget skapande med både spets- och breddverksamhet, bidrar vi till fortsatt utveckling på lång sikt. I den regionala utvecklingsplanen för Stockholm pekar bland annat ut att; Stockholmsregionen behöver bättre ekonomiska och organisatoriska förutsättningar för kulturlivet. Det behövs former för att ta tillvara kultursektorns potential som regional utvecklingsfaktor. Ett levande och aktivt kulturliv är ett av de främsta kännetecknen för en dynamisk region, och är på många sätt en grundbult i det öppna, demokratiska samhället. En regions kulturliv är också en viktig attraktionsfaktor.”

Vid planeringen av lokaler och anläggningar för kultur- och fritidsverksamhet, ser enheten att nedan punkter bör vara vägledande;

- Öppenhet mot gatuplan, så att verksamhet kan spilla ut på gatan och göra park/torg/gatumiljön mer livlig och attraktiv, samtidigt som nya deltagare/besökare lockas in i aktuell verksamhet.
- Hitta synergier med andra verksamheter för resurseffektiv drift, bemanning, tillgänglighet för enskildas spontana utövande, civila samhället och anordnare.

- Utomhusscener, dansbana, stadsodling, infrastruktur för utställningar utomhus i anslutning till torg, parker, parklek, fritidsgårdsytor, universitet, offentlig konst integrerad i miljön.
- Perspektiv besöksmål i staden, att ha anledning att vistas i staden även om man inte bor där (stad istället för förort). Skapa förutsättningar för liv på kvällar och helger.
- Låt kultur- och fritidsverksamhet skapa stråk som blir attraktiva promenadvägar i kombination med kommersiell verksamhet och övrig service.(butiker, restauranger, service, vård, omsorg osv)
- Spontanutövande inom kultur och fritid ska uppmuntras och beredas möjlighet i angränsning till mer planerade ytor.

I tabellen nedan presenteras behov av olika anläggningar och lokaler var för sig, men de kan med fördel slås samman i en eller flera enheter beroende på planeringen i övrigt. Det går i dagsläget inte att precisera den geografiska placeringen av musik- och kulturskolelokaler i en tabell. Placeringen är beroende av utgångspunkter som presenterats i texten ovan. Dessa lokaler kommer dock att behövas i alla stadsdelar nedan.

Anläggningstyp	Centrala Nacka	Sickla - Alphyddan	Henriksdal/ Finnboda/ Kvarnholmen	Innehåll/ samlokalisering
Upplevelsecentrum/ Kulturhus	1	0	0	konsthall, scener, bio, verkstäder för eget skapande/galleria för kulturskoleanordnare, Forum biblioteket, universitet, gymnasium, Ungdomens hus café, restaurang, saluhall, turistinformation, Lokalhistoriska arkivet, konstsamling, (flytt från Dieselverkstaden).
Scen	2	0	0	varav 1 med kapacitet 800-1200 publik, 1 black box, utrustning Nacka aula.
Konsthall	1			2 utställningshallar m verkstadslokaler o verkstad samt förråd i anslutning. Förråd för kommunens konstsamling för utlåning/service.
Musikskolelokaler Beror på typ av lokal ex. Musikstudio: 6x5 m	X antal	X antal	X antal	Enskild undervisning, ensemble och gruppundervisning, ljudisolerade replokaler, inspelningsstudio. Samlokalisering kluster Nacka aula, skolor, fritidsgårdsverksamhet,
Kulturskolelokaler: nycirkus hall min 17x7 m, helst större, takhöjd min 6-9 m	1	0	0	Samlokalisering sporthall, Kräver takhöjd och fästanordningar m säkerhetsklass, kulturskola och träning för semiprofessionella och professionella nycirkusartister.
Kulturskolelokaler: dans yta: min 20x10 m, min 3 m takhöjd	X antal	X antal	X antal	Samlokalisering sporthall, kluster Nacka aula, Upplevelsecentrum/ kulturhus, för organisera och spontan dans.
Kulturskolelokaler: drama, bild och form, media m.m. Yta: 8x10 m	X antal	X antal	X antal	Brännugn, gipsavskiljare, samlokalisering skola, kluster Nacka aula, fritidsgårdsverksamhet, upplevelsecentrum/kulturhus.
Bibliotek	1	0	1	Ev. flytt av biblioteket i Forum till upplevelsecentrum/kulturhus i central läge vid handel, T-bana och torg, stadspark. 1 nyetablering(Kvarnholmen)
Utställningsytor, dansbana	1			Skulpturpark i stadsparken, anslutning konsthall/upplevelsecentrum/kulturhus. Dansbana i park, parklek för organiserad och spontan dans.

Upplevelsecentrum/Kulturhus i centrala Nacka

I det nya majoritetsprogrammet utpekas kultur- och fritidsverksamhet som en viktig faktor i den framväxande stadsmiljön. Utbudet av kultur- och fritidsverksamhet ska följa utbyggnaden av staden. Det är en viktig del i den långsiktigt hållbara tillväxten, bidrar till nytänkande och innovationer, trygga uppväxtvillkor och livskvalitet. Konst och kultur som utförs/produceras av professionella konstnärer och producenter, lockar en publik såväl inom kommunen som långväga besökare. I anslutning till tunnelbanestationen Forum Nacka kan man med fördel placera scener och konsthall i en gemensam byggnad, ett upplevelsecentrum/kulturhus med bland annat bibliotek, ungdomens hus, universitet och biograf som möjliga samlokaliseringar. I Umeå har det nya kulturhuset bland annat samlokaliseras med saluhall och hotell.

Dieselvekstaden har i dag en väntetid för bokning av stora scenen på ca 1 år gällande attraktiv tid. Huset nyttjas av det civila samhället, näringslivets aktörer, utbildningsverksamheter m.fl. Det är brist på scener i Stockholm som kan ta emot en publik på 800-1200 personer. Stockholms stad har sonderat utbudet av scener i samband med planeringen för den nya scenen i Gasklockan. Dieselvekstaden får säga nej till många produktioner/akter som kräver fler än 600 i publik. När centrala Nacka får en ökad inflyttning och ca 10 000 arbetsplatser fram till år 2030, ökar trycket på Dieselvekstaden vars upptagningsområde även sträcker sig över kommungränserna. Flera av anordnarna i Dieselvekstaden behöver dessutom utöka sina ytor successivt i takt med befolkningsökningen, bland annat biblioteksverksamheten.

Kulturella och kreativa näringar i samverkan med universitet

Nacka stad kommer att ingå i den regionala stadskärnan och ska bidra till ett kulturliv i världsklass. Regionen vill växa på alla sätt och locka till sig än mer turister än i dag. Genom ett upplevelsecentrum/kulturhus med en scen som kan ta emot 800 personer med skalbarhet upp till 1200, kan flera lokala, nationella och internationella evenemang, akter och gästspel komma till Nacka. Det förutsätter en central placering vid torg, tunnelbana, stadspark. Många arrangörer skulle ha intresse av en sådan scen i centralt läge. Ett samlat hus för kultur, nöje, fritid, eget skapande och utbildning ger fördelar – gemensam marknadsföring, nya publikgrupper hittar till verksamhet som de passerar, samarbeten underlättas. Centret kan med fördel även knytas samman/integreras med universitet för synergieffekter, exempelvis föreläsningar och studentevent. En profil på den högre utbildningen skulle kunna vara kulturella och kreativa näringar, småföretagande/entreprenörskap, innovation.

Scenstorleken och salongens möjliga antal åhörare är avgörande för uthyrningar till professionella konsertarrangörer. Minst 800 åhörare är ett minimum för detta ändamål.

Frågan om antal scener och utformning bör analyseras där behovet hos kommunens professionella teater-, dans- och musikgrupper ska ingå. För den mindre scenen kan formatet för en black box⁶ fungera. Hög flexibilitet gällande användningsområden med bibehållen kvalitet bör vara vägledande.

Referensobjekt Kulturhuset i Luleå, 14 000 m², ritat av Tirsén & Aili Arkitekter inrymmer stadsbibliotek, konsthall, stor och liten konsertsal, multifunktionella foajéer i tre plan samt café och restaurang. I husets översta plan inryms även Norrbottensmusiken. Kostnad 170 mkr, byggt 2007.

Kulturens hus, Luleå exteriör, foto: byggfolio.se

Plassen, kulturhuset i Molde, Norge färdigställt 2012, spiller ut på torget med verksamhet, ritat av danska firman 3XN och byggt till en kostnad av 200 mk. I huset: Moldejazz, Teatret Vårt, Molde Bibliotek, Konstnärscentret Møre och Romsdal och Bjørnsonfestivalen. Intressanta lösningar för att ta torg och omkringliggande platser i bruk.

⁶ Flexibelt scenrum utformad som en svart låda interiört

Exteriör Plassen, Molde kulturhus Foto: Lars Eivind Bones / Dagbladet

Kulturhuset Väven i Umeå som invigdes i november 2014 har hotell, saluhall och restaurang i byggnaden som kombination till stadsbibliotek i 3 plan, Kvinnohistoriskt museum, filmsalar, skaparverkstad, konstlokaler och konferensytor om totalt 25 000 m². Byggekostnad 700 mkr. Kommunen hyr 15 000 m² för kultur i huset. Intressant med kombinationen saluhall, hotell, restaurang och konferens. Samarbetsprojekt mellan offentlig och privat sektor, Umeå kommun och Baltic gruppen. Storskaligheten är inte aktuell för centrala Nacka.

Nacka aula

Aulan som ritades av Backström och Reinius byggdes 1959 och har en mycket eftersökt akustik för inspelningar och konserter. Aulan bör rustas upp och intilliggande lokaler och byggnader skulle kunna byggas om för att tillsammans utgöra ett musikkluster, eller en ny typ av Kulturskolegalleria, för kommunens kulturskoleanordnare med repetitionslokaler, lokaler för undervisning, danssalar, verkstäder för eget skapande och inspelningsstudio. Det kan bli en del i ett campus som sträcker sig från Forum Nackas tunnelbanestation, med Nacka gymnasium och eventuellt universitet, ett upplevelsecentrum/kulturhus intill stadsparken/torget och vidare fram till de sportanläggningar som kommer att ligga som en buffert utmed Värmdöleden med ishall, simhall och bollplaner mm. Kopplingen till Nacka musikkluster på Järla skola och Eklidens skola är också viktig att ta fasta på i planeringen av aulan. I dagsläget bedriver bland andra Nacka musikskola verksamhet i aulan och konferenscentret. Under år 2014 hade hela anläggningen en nyttjandegrad på ca 80 %.

Konsthall

Nacka konsthall är sedan 2002 belägen i Dieselverkstaden. På uppdrag av kulturnämnden visas samtida konst genom en bred utställningsverksamhet inom en mångfald av konstnärliga uttryck. År 2014 hade konsthallen totalt ca 62 000 besökare.

Konsthallen är 100 m² vilket är en något mindre konsthall i jämförelse med exempelvis Botkyrka, Umeå (130m² + konstpedagogisk yta och ateljérum för residens om 25m²), Sundbybergs konsthall i Marabouparken (500 kvm²), Sollentuna (Edsvikskonsthall, Sveriges näst största).

När Nacka bygger stad och befolkningen ökar, kan en ny konsthall bli ett nav för nyskapande och en mötesplats för nackabor, besökare, turister, konferenser, debatt, möten och barns och ungas eget skapande. En större konsthall ger möjlighet att erbjuda fler utställningar samtidigt, då den skulle kunna avskärmats för parallella visningar. Att ha en bildverkstad knuten till konsthallen är också att föredra då man kan ha fler öppna verkstäder för barn- och ungdomar i samband med visningar. Konsthallen kan med fördel ligga i anslutning till en stadspark så att utställningsverksamhet kan integreras i parken med både permanent, (skulpturpark), och tillfällig konst. En utomhusscen för event och installationer kan anläggas i anslutning till konsthallen. Konsthallen kan även integreras i ett nytt "upplevelsecentrum"/kulturhus med scener, bibliotek, ungdomens hus, biograf, restaurang m.m.

Bibliotek

Antal biblioteksbesök per invånare i Nacka är 16,0/år (2013). Befintliga bibliotek på Sicklaön hade år 2013 totalt 789 304 besök, varav biblioteket i Dieselverkstaden hade 309 744 besök och Forumbiblioteket 479 560 besök. Med 40 % ökning av befolkningen på västra Sicklaön skulle detta ge ett tillskott om ca 375 000 besök år 2030. Dieselverkstadens bibliotek och Forumbiblioteket har redan idag ett stort besöksstryck. Placeringen i, eller vid centrum, med stort upptagningsområde ger ökat tryck både vad gäller besök, utlån, service och deltagande i aktiviteter. Ett antal skolor i närområdet har idag avtal med Dieselverkstadens bibliotek om skolbibliotekstjänster vilket enheten bedömer är något som fler skolor kommer att nyttja framöver.

För Forumbiblioteket kan en omlokalisering ge fördelar med större rådhighet över öppettider och entréer med möjlighet att spilla ut i gatumiljön, på torg eller stadspark. Enligt kommunens strategi för folkbibliotek är det viktigt att biblioteken ligger i kommersiella centrum och en central placering där människor har sina stråk till och från hemmet, skolan, jobbet, fritidsaktiviteter. I framtiden blir Forumbibliotekets nuvarande placering mindre attraktiv då kommunikationerna buss och tunnelbana kommer att placeras på andra sidan om Forum. En central placering av biblioteket vid tunnelbana är, utöver ökad tillgänglighet, också en signal om en mötesplats utan kommersiella förtecken vilket är något som kommunens unga har signalerat genom bland annat Ungt Inflytandes rapporter.

Vidare skulle en ny placering kunna utgöra en del av det campus som eventuellt etableras med Nacka gymnasium och ett eventuellt tillkommande universitet. En samlokalisering i ett upplevelsecentrum/kulturhus/ungdomens hus m.m. ger ett effektivt resursutnyttjande och bidrar till ett levande stadsliv både för boende men också för besökande.

Kvarnholmens bibliotek är ett nytillskott men med tanke på placering kommer det att få karaktären av ett lokalt bibliotek för närområdet och kan tänkas ha ca 260 000 besök i motsvarighet med t ex Saltsjöbadens bibliotek och Älta bibliotek som har samma karaktär

Evenemangs- och utställningsytor i stadsmiljön

Torg och parker bör ges förutsättningar för publik verksamhet och eget skapande, ex i anslutning till parklek. Dansbana och utomhusscener för konserter, föreställningar, event, utomhusbio och stadsodling bidrar till levande stads- och parkmiljöer.

Offentlig konst

Konstnärlig gestaltning och utformning av det offentliga rummet har stor betydelse för platsens attraktivitet och människors välbefinnande. Dagens konst är morgondagens kulturarv. Den ska berätta något om oss och den tid vi lever i för kommande generationer. I den bästa av världar bör det offentliga rummet tilltala alla våra fem sinnen. Enligt professor Gehl⁷ vistas fler människor utomhus och fler aktiviteter äger rum om utemiljöerna är rika. I sina undersökningar har Gehl visat att rum och stråk används mycket mer om de innehåller kvaliteter som människor uppskattar, exempelvis tillfällen till avbrott, verksamheter och utsmyckningar. Även andra undersökningar har kommit fram till att utsmyckningar i det offentliga rummet är viktiga. Vid val av plats för rekreation värderas skönhetsupplevelsen högst⁸.

Det är viktigt att arbetet med konsten i det offentliga rummet är välplanerad. Detta förutsätter att planeringen för den konstnärliga gestaltningen utgår, inte bara från den aktuella platsen, utan från hela det offentliga rummet så att konsten blir en del av helheten. Det är också viktigt att konsten är välkött och fungerar utifrån den konstnärliga idén. Ytterligare en viktig aspekt är tillgängligheten. Dialogprocessen inom Öppna konsten lyfte fram att satsningar på kvalitativ konstnärlig gestaltning i Nacka bland annat ska bidra till att;

- förstärka Nackas image som en modern, nytänkande kommun som värderar öppenhet och mångfald högt
- berika medborgarnas och besökarnas upplevelse av Nacka
- öka kommunens attraktivitet liksom medborgarnas stolthet över att bo i kommunen
- förstärka medborgarnas känsla av trygghet, hemkänsla och därmed förebygga brottslighet
- skapa debatt och engagemang bland medborgarna i aktuella samhällsfrågor
- stärka sociala nätverk

Offentlig konst ska komma in så tidigt som möjligt i stadsbyggnadsprocessen. Ett tidigt samarbete mellan arkitekter och konstnärer är en framgångsfaktor. I vissa projekt är det

⁷ Gehl 1996 (dansk arkitekt och professor i urban design, initiativtagare till Ströget)

⁸ Berglund & Jergeby 1998

redan i arkitekttävlingen ett krav att arkitektkontor och konstnär måste komma med ett gemensamt förslag. Ett bra exempel på detta är stortorget i Kalmar som gestaltades av konstnären Eva Löfdahl och arkitekten Adam Caruso/Caruso St John Architects. Torget har blivit väldigt uppmärksammat för sina höga kvaliteter vad gäller den konstnärliga utformningen i kombination med att de kulturhistoriska värdena har kunnat bevaras. Under torget har ett antal vattenkamrar anlagts, i vilka vatten pumpas runt. Ur fem brunnar, försedda med gallerförsedda betonglock, hörs vattenflödet porla och plaska med en association till den tidigare stadsbrunnen. Ansvariga arkitekter och konstnärer tilldelades Sienapriset. Ytterligare ett bra exempel är den norska tursitvägssatsningen.

Gestaltningen Field of stones/Ett stengolv. Del av stortorget i Kalmar.

Gatukontoret i Malmö anställde en ljus tekniker med kompetens från scenkonsten för att arbeta med ljuset i stadsrummet. Detta har resulterat i många spektakulära och intressanta ljussättningar av staden, inte minst många resurseffektiva och kreativa lösningar kring ljussättning. Staden testar konstnärlig belysning i full skala i stadsmiljön bl.a. genom ljusfestivalen Malmö Light.⁹ Det som fungerar tekniskt och uppskattas av medborgarna kan permanentas. Detta leder till att medborgarna engageras i utformningen av staden.

⁹ <http://malmo.se/Stadsplanering--trafik/Stadsplanering--visioner/Malmos-stadsmiljo/Ljus-i-Malmo/by-Light-2012/Stadens-Ljus/Nattljus.html>

Tillfällig utställningsplats i Stapelbäddsparken i Malmö. Verk av konstnären Fernando Elvira i samarbete med ungdomarna i skateboardföreningen. Verken byts ut årligen.

Inom dialogen Öppna konsten kom fram till att konst i det offentliga rummet ska;

- äga konstnärlig höjd, vilket innebär att den äger kvalitet både i utförande såväl som i konstnärlig idé.
- komma till i dialog med medborgare och stadsplanerare, genom arbetsprocesser som präglas av kommunens övergripande värdering om öppenhet och mångfald.
- spegla sin samtid
- bidra till helhetsgestaltningen i rummet utomhus såväl som inomhus
- sträva efter att bidra till en hållbar utveckling i vistelsemiljön
- sträva efter skönhet, frihet och sanning
- utgå ifrån att konst definieras av konstnären

Utöver detta kan den offentliga konsten vara fast eller tillfällig och utförd i en mångfald tekniker som exempelvis video, skulptur, textil, ljud, ljus eller måleri. Den kan vara utförd i material som är befintliga delar av, eller samspelar med, befintliga element i stadsplaneringen såväl som i naturen, men med konstnärens blick på platsen. Konsten kan också med fördel vara funktionell och vara möjlig att interagera med. Deltagarna inom öppna konstens dialog har gjorde följande prioritering som börjar med den högst värderade platsen för konst.

- Torg
- Tunnelbana/pendeltåg
- Äldreboenden
- Skolgårdar
- Parker
- Förskolegårdar
- Lekplatser
- Gator
- Busshållplatser
- Vandringsstråk/ promenadvägar

Utöver dessa platser betonades bostadsområden och vikten av att konsten finns där människor vistas i sin vardag. En övergripande plan för konstnärlig gestaltning för Nacka stad bör tas fram enligt beslutad process inom Öppna konsten. Kulturnämnden har avtal med Nacka kulturcentrum för bland annat övergripande processamordning och upphandling av konstkonsulter.

Hänvisningar

Översiktsplan för Nacka kommun, Västra Sicklaön

Vision och strategidokument: Öppna konsten, Kulturpolitiskt program för Nacka kommun

Övergripande strukturplan

Föreläsning Karin Book, Vårldsfästigheter

SKL Positionspapper Kultur i det hållbara samhället, 2009.

Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen, RUFSS 2010, Regionplanenämnden, Stockholms Läns Landsting, samt Länsstyrelsen i Stockholms län, 2010.

Workshop 141117 Kultur- och fritidsenheten

Kulturchefsmöte 141105 med workshop kulturstrategi för Nacka, Nacka stad dialog, synpunkter från kulturaktörerna som består av kommunens musikskoleaktörer och kulturkursanordnare.

Kundundersökning kulturhus, bibliotek och musik- och kulturskoleverksamhet 2013

Befolkningsprognos

Projektrapport Öppna konsten

Stockholms kulturförvaltning

Anna Hörnsten

Utvecklingsledare

Kultur- och fritidsenheten